

DE „ONACHT” IN HET NIEUW(S)

door

LUDO MILIS

De uitgeverij Martinus Nijhoff te Den Haag zorgde zopas (1979) voor een herdruk van het beroemde vertoog van de Brusselse advocaat Jan Baptist Chrysostomus Verlooy „Verhandeling op d'Onacht der moederlyke Tael in de Nederlanden”. Dit werk verscheen in 1788 en het wordt, om het voor de moderne lezer toegankelijk te maken, voorzien van een inleiding, realia en woordverklaring door J. Smeyers en J. Van Den Broeck. Het is een boek dat sinds zijn verschijnen bijna tweehonderd jaar geleden nog niet veel aan actualiteit heeft ingeboet. Natuurlijk zijn al sinds lang de Oostenrijkers hier niet meer baas en is de positie van het frans hier fel teruggelopen, maar dat er een sterke druk blijft uitgaan van franstalige kringen in het geheel van het zuidnederlandse, nu belgische leven, kan niet ontkend worden.

Dat die verfransende tendens zich niet heeft doorgezet is niet het gevolg geweest van iemand als Verlooy. De omstandigheden van zijn tijd : het einde van de Oostenrijkers met de Brabantse Omwenteling, de Franse invallen met de Oostenrijke restauratie, waren daar niet gunstig voor, integendeel. Het was wel zo dat in de negentiende eeuw, de eerste flaminganten zich zijn gaan laven aan het geschrift van Verlooy.

De herdruk schept de kans om op het ogenblik dat een of andere vorm van regionalisatie een of andere vorm van autonomie voor Vlaanderen brengt, zich even te bezinnen over de afgelegde weg.

Verlooy, kempenaar van oorsprong, studeerde te Leuven en kwam nadien als advocaat terecht bij de Raad van Brabant. Niet erg ingenomen met de oostenrijkse politiek werd hij tijdens de Brabantse omwenteling een aanhanger van de modernistische Vonck. Beiden hingen ze de idealen van de Verlichting aan, die net nadien, in 1789, te Parijs gerealiseerd werden in de kolkende Revolutie. Tussen „droom en daad” stonden natuurlijk heel wat bezwaren in de weg, zowel in het zuiden als bij ons, waar de opstandelingen ten dele Van der Noot aanhingen. Die werd als reactionair betiteld omdat hij de rol van de Staten — de ondemocratische volksvergadering — in 's lands bestuur een grotere rol wilde toebedelen. Met ontvoogding van het volk, met volkssoevereiniteit had dit niet zoveel te maken.

Die volksontvoogding is de basis van de „Onacht”. De taal die in het publieke leven wordt gebruikt, moet ook die zijn welke het volk gebruikt, en dat was nu niet precies wat zich in de zuidelijke Nederlanden sinds eeuwen afspeelde. Al eeuwen was er verfransing aan de gang ; als we de chronologie van Verlooy volgen dan komen we bij de Boergondiërs uit, en dat was zeker waar voor wat Brabant aangaat. In het graafschap Vlaanderen was die tendens zelfs al veel langer ingezet. Er ging gebied verloren op de zuidgrens en bovendien bediende de topklaag zich

van het frans sinds de twaalfde-dertiende eeuw : de adel, en in hun spoor een deel der burgerij.

De scheiding van de Nederlanden en de continuëring van vreemde monarchieën versterkten de positie van het frans, dat juist in de zeventiende en achttiende eeuw zo verschroeiend uitstraalde (ze hadden een zonnekoning), dat zelfs het latijn als internationale en diplomatieke taal wegdeemsterde. Biezonder veel aandacht schenkt Verlooy dan ook aan het rijke verleden van zijn volk en aan de mogelijkheden om zich te doen gelden. Hij volgt hier het spoor van de humanisten der Nederlanden, die zoveel eerbied voor hun moedertaal hadden opgebracht ; die zoveel eretitels (al waren het valse) voor haar bijeengarden dat ze verheven werd tot de oudste onder alle. Maar in de achttiende eeuw bleef er van die algemene achting niets over tenzij bij enkele witte raven als Verlooy. Onbevooroordeelde commentatoren die onze streken rondreisden waren het erover eens dat het frans het nederlands verdrong, en dat de kwaliteit van laatstgenoemde taal te wensen overliet, tenzij in de Verenigde Provinciën.

Cultureel is de scheiding der Nederlanden een ontzettend zware aderlating geweest, waarvan het zuiden zich nooit heeft hersteld, ook zeker nu nog niet. Niet verwonderlijk dus dat Verlooy niet zo goed op de hoogte was van wat zich daar afspeelde. Engeland en Duitsland zijn hem niet vreemd, maar het is duidelijk dat zijn horizon het verst reikt in zuidelijke richting.

Een interessant punt, en de inleiders staan er bij stil, is hoe men de fransgezindheid van Verlooy kan combineren met zijn flamingantisme. Toen de franse troepen binnenvielen, pleitte hij voor annexatie en hij werd in 1795 de eerste „maire” van Brussel. Enkele weken nadien trok hij zich om gezondheidsredenen terug en stierf twee jaren later.

Historici van de vlaamse beweging hebben geen verklaring gevonden voor deze ogenschijnlijk tegenstrijdige optie, dan door zijn fransgezindheid als vaandelvlucht bestempelen. Dit was niet juist, en het is mischien de grote waarde van Verlooy om beide idealen te hebben kunnen aanleven.

Het Frankrijk dat hij kent is het Frankrijk van de boeken : de idealen van de Verlichting. Een ander Frankrijk, dat hij ook kent, is dat van 1789-90, wanneer hij te Rijsel in ballingschap verbleef. Dit land is nog in vol revolutionair idealisme, beijvert zich voor de ontvoogding van de mens, en dat is precies wat Verlooy ook wilde. In 1790 interpreteert de franse volksvergadering die ontvoogding door aan de minderheidstalen (o.m. het nederlands) een plaats toe te kennen : wetten worden vertaald in alle perifere talen en zelfs in een aantal franse dialecten. Wetten moeten naar de mens toe gebracht worden, dus in de taal die hij gebruikt en spreekt ¹.

(1) Cfr. het artikel dat wij daarover publiceren in het Jaarboek der Franse Nederlanden 1980, getiteld : Frankrijk en zijn minderheden.

Slechts later, vanaf 1792, worden de eerste maatregelen getroffen, maar met weinig succes, om die politiek om te buigen en om het frans, als zg. taal van de vrijheid, aan alle fransen op te leggen.

De visie van Verlooy — en van de anderstaligen in het franse rijk (o.a. Andries uit Sint-Winoksbergen) — is die van 1790 : ontvoogding betekent gebruik van zijn taal. Daarom blijft het boeiend om de „Onacht” te lezen. Het beginpunt van een lange weg, die we na twee eeuwen nog goed herkennen.